

KÜRESEL İŞBİRLİĞİ SORUNU VE KÜRESEL KARBON VERGİSİ

Şahin AKKAYA*

Özet

Dünyamızı etkileyen iklim değişikliği, özellikle fosil yakıt kullanımından kaynaklanan CO2 salımını yavaşlatabilmek amacıyla, kaçınılmaz olarak küresel işbirliği ihtiyacını ortaya koymaktadır. Tüm ülkelerin CO2 salımının azaltılması ile küresel ısınmaya uyum maliyetlerine katlanması gerekmektedir. Ancak, iklim değişikliğine ilişkin müzakerelerde, gelişmiş ülkeler tarafından geçmişte salınan gazlar, ülkeler arasındaki adaletsizliğin kaynağı olarak, küresel işbirliğinin önündeki önemli engellerden birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle, sağlayacağı hasılatın adaletin sağlanabilmesi amacıyla gelişmekte olan ülkelere aktarılabilmesi gibi avantajları sayesinde, küresel çapta uygulanacak karbon vergisinin yakın gelecekte Kyoto Protokolü'nden daha başarılı bir küresel anlaşmaya varılabilmesi bakımından önemli bir araç olabileceğini ileri sürmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Küresel ısınma, küresel işbirliği, karbon vergisi.

JEL Sınıflaması: Q54, Q56, Q58, Q59.

GLOBAL COOPERATION PROBLEM AND GLOBAL CARBON TAX

Abstract

Climate change, changing our world, needs inevitably global cooperation in order to slow down especially CO2 emissions coming from fossil fuel use. Because of global warming, all countries pay for the costs to mitigate the CO2 emissions and bear the burden of adaptation. But, past emissions coming from developed countries, as a source of climate injustice is one of the main barriers before global cooperation at the climate change negotiations. For this reason, it is possible to argue that a global carbon tax, having some advantages, such as tax revenues transferable to developing countries for climate justice, may be an important key to open a gate to reach a global agreement more successful than the Kyoto Protocol in the near future.

Keywords: Global warming, global cooperation, carbon tax.

JEL Classification: Q54, Q56, Q58, Q59.

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, akkays@istanbul.edu.tr

1. Giriş

Sera gazlarını ve bu gazlar içinde büyük payı olan karbondioksit emisyonunu azaltıcı küresel bir politikanın küresel ısınmanın yavaşlatılması amacına ulaşmak bakımından ne denli önemli olduğu çok açıktır. Bu çerçevede, küresel çapta uygulanan bir politikanın en önemli sera gazı olan karbondioksit salımı bakımından herhangi bir sızıntı olmasını engelleyici bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Bilindiği gibi, Kyoto Protokolü çerçevesinde, gelişmekte olan ülkeler karbondioksit emisyonunun azaltılmasının dışında tutulmuşlardır. Buna bağlı olarak, karbon salımının azaltılmasını sağlayacak herhangi bir çevre politikası aracı üzerinde uzlaşmadığı, dolayısıyla küresel çapta arzulanan sonuca ulaşılmasını engelleyen karbon sızıntılarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Karbon emisyonunun azaltılmasında küresel işbirliğinin sağlanamamasının, küresel ısınmanın, önlem alınmadığı takdirde kaçınılmaz sona kadar olan süreçte tekil ülkelere ilişkin fayda ve maliyetlerinin farklı olmasından, küresel ısınmanın yavaşlatılmasını sağlayacak küresel karbon azaltım politikasının tekil ülkelere ilişkin fayda ve maliyetlerinin farklılığına dek çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu tür nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan yetersiz küresel işbirliği, küresel ısınmanın yavaşlatılması bakımından arzulanan sonuca ulaşılmasını engelleyerek, dünyanın uzun vadede artık yaşanamayacak bir gezegen olmasına yol açabilecektir. Bu sondan, ülkelerin nispeten kısa vadeli olduğu söylenebilecek çıkarlarını geri plana atarak küresel işbirliğini sağlayacak bir uzlaşma sayesinde kaçılabilceği kesindir.

En önemli sera gazı olan karbon dioksit emisyonunun azaltılmasına yönelik yeni bir küresel anlaşmanın 2015 yılı içerisinde imzalanabileceği beklenmektedir. Tam da bu anlaşma öncesinde, küresel ısınmanın yavaşlatılmasını sağlamaya yönelik bir anlaşmanın arzulanan küresel işbirliğini sağlayıp sağlayamayacağı hususunun ayrıntısıyla ele alınmasının akademik açıdan faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada öncelikle küresel işbirliğinin, karbon emisyonunun azaltılması gibi önemli bir küresel kamu malının sunumunun yeterli olabilmesi bakımından taşıdığı önem üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda küresel işbirliğinin önündeki temel engeller de incelenecektir. İkinci olarak, küresel ısınma sorununun çözümü bakımından küresel işbirliğini engelleyen adalet kaygısının kaynakları üzerinde durulacaktır. Yetersiz küresel işbirliğinin temelinde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin geçmiş dönem karbon emisyonlarıyla da bağlantılı adalet kaygıları yatmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın izleyen bölümünde, küresel bir anlaşmanın öncesinde, bu adalet kaygılarının giderilmesini sağlayacak şekilde tasarlanacak karbon vergisinin oynayabileceği rolün üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise çalışmada ulaşılan sonuçlar değerlendirilecektir.

2. Küresel Isınmanın Yavaşlatılmasında Küresel İşbirliği ve Yetersiz Sunum İlişkisi

Küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemler gibi tam küresel kamu mallarının, ulusal güvenliğin sağlanması gibi, sadece bir ülkede yaşayanlara fayda sağlayan herhangi bir tam kamusal mal gibi bedel ödemeyenin dışarıda bırakılmama-

---

sı ve faydalarının bölünememesi niteliklerine sahip olduğu bilinmektedir. Bir başka deyişle, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemler tam küresel kamu malı özelliğine sahiptir. Bu nedenle, fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan karbondioksit gazının salımının azaltılması bakımından yetersiz sunumun önüne geçilebilmesi, küresel işbirliği gereksinimini ön plana çıkarmıştır.

Küresel ısınmayı yavaşlatmaya yönelik politikanın bir küresel kamu malı olduğu göz önüne alındığında, bu küresel malın üretimi açısından toplama teknolojisinin geçerli olduğunun bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, küresel ısınmayı yavaşlatmaya yönelik herhangi bir politikanın faydası, her ülkenin sera gazı ya da karbon- azaltım miktarlarının toplamına bağlıdır. Bir başka ifadeyle, herhangi bir ülkenin, bir diğerini sera gazı azaltım miktarı bakımından tam olarak ikame edici niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu durumun ülkeleri küresel kamu malına katkıda bulunmamaya yöneltmesine bağlı olarak, küresel kamu malı yetersiz sunulmuş olacaktır¹. Doğal olarak, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemler yetersiz de olsa, bu önlemlerden, katkıda bulunmayan ülkeler de fayda elde etmektedir. Bir başka deyişle, herhangi bir ülke tarafından sunulan tam kamusal malda o ülkede yaşayanlar sunulan hizmetten bedel ödemeksizin yararlanabilirken, küresel kamu mallarında, katkıda bulunmayan ülkeler sunulan maldan bedavacı ülkeler olarak yararlanmaktadırlar.

Diğer taraftan, tam bir işbirliğinin olmadığı bir durumda ortaya çıkan yetersiz sunumun, sadece ülkelerin bedavacı olmasından kaynaklanmadığını belirtmek gerekir. Yetersiz sunum ülkelerin olması gerekenden daha düşük düzeyde karbon azaltımından kaynaklanabilir. Ülkelerin olması gerekenden daha düşük düzeyde karbon azaltımı ise kısmen karbon azaltımından kaynaklanan faydaların ülkeler arasında farklı dağılımı ile kısmen de ülkelerin karbon azaltımına ilişkin maliyetlerinin farklı olmasıyla ilişkilidir.

İklim politikasının bir aracı olan karbon vergisi de karbondioksit emisyonu nedeniyle oluşan küresel dışsal maliyetin içselleştirilmesine yönelik bir vergidir. Fosil yakıtlar üzerine konacak karbon vergisi, teorik olarak, karbon emisyonunu azaltmanın marjinal sosyal maliyeti ile küresel ısınmanın yavaşlatılmasının yaratacağı marjinal sosyal faydayı eşitleyerek atmosferin karbon emisyonu bakımından etkin olarak kullanılmasını hedeflemektedir² Her ülkenin karbon azaltımı için katlandığı marjinal

---

¹ Küresel kamu mallarında sunum teknolojileri ile yetersiz sunum hususunda bkz. Todd Sandler, "Global and Regional Public Goods: A Prognosis for Collective Action", **Fiscal Studies**, Vol.19, No.3, 1998 ,ss.224-233. Todd Sandler; "Assessing the Optimal Provision of Public Goods: in Search of the Holy Grail," **Providing Global Public Goods, Managing Globalization** içinde (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U.Mendoza) Oxford University Press, 2003, ss.134-136 ve Daniel G. Arce M., "Asymmetric Leadership and International Public Goods", **Public Finance Review**, 32, 2004, ss. 531-536.

² Bernard P. Herber- Jose T. Raga, "An International Carbon Tax to Combat Global Warming: An Economic and Political Analysis of the European Union Proposal", **American Journal of Economics & Sociology**, Vol.54, Issue 3, 1995, s.259.

maliyetin aynı olduğunu kabul edersek, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik küresel bir politikada tam bir işbirliği, karbon emisyonunun; bu marjinal maliyetin, her bir ülkenin gaz azaltımından elde ettiği faydalara ilişkin marjinal fayda fonksiyonlarının toplamından oluşan marjinal faydaya eşitleyecek miktarda azaltılmasını gerektirir. Ancak, her ülkenin kendi çıkarını düşünerek önlem alması, her ülkenin gaz azaltımı için katlandığı marjinal maliyeti, her ülkenin elde ettiği marjinal faydaya eşitleyene kadar karbon salımı azalışını gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Doğal olarak, böyle bir durumda toplam olarak, tam işbirliğinin olduğu duruma göre daha düşük emisyon azalımı gerçekleştirilebilecektir. Burada ülkelerin gaz azaltımına ilişkin marjinal fayda ve maliyet fonksiyonlarının yanı sıra, bu ülkelerin sayısı ve simetrik olup olmadıkları önem taşımaktadır³. Eğer ülkelerin simetrik olduğu kabul edilirse, işbirlikçi olmayan durum ile tam işbirliğinin sağlandığı durum arasındaki karbon emisyon azaltım farklılığının daha fazla olduğu sonucuna varılacaktır. Ülkelerin gaz emisyonu ve elde ettikleri faydalar bakımından farklılıklarının olduğu, bir başka deyişle, ülkelerin asimetrik olduğu bir durumda ise işbirlikçi olmayan durum ile tam işbirliğinin sağlandığı durum arasındaki karbon emisyon azaltım farklılığının, ülkelerin simetrik olduğu duruma göre azaldığı görülmektedir. Küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik olarak tasarlanan küresel politika konusunda da böyle bir asimetri durumunun mevcut olduğu göz önüne alınırsa, küresel karbon emisyonu içerisindeki payları bakımından büyük ülke olarak tanımlanan ülkelerin tek taraflı önlem alması ve diğerlerinin buna katkıda bulunmaması halinde ortaya çıkan farkın, ülkelerin simetrik olduğu bir durumdakinden daha düşük olduğu görülecektir.

Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklanan marjinal maliyet farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan yetersiz sunumun da bir başka önemli husus olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, küresel kamu mallarında tam bir işbirliğinin sağlanarak optimal sunumun gerçekleştirilememesinde ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları da önemli bir rol oynamaktadır ve düşük gelirli ülkeler bu tür malların sunumu için yeterli kaynak ayıramamaktadırlar. Önemli bir küresel kamu malı olan küresel ısınmanın yavaşlatılmasında da aynı sorun yaşanmakta, yetersiz sunum, yüksek marjinal maliyetleri olan ülkelerin küresel ısınmanın yavaşlatılması gibi bir küresel kamu malının sunumunda yetersiz kapasiteye sahip olmalarından kaynaklanabilmektedir. Hatta bu durum A.B.D. gibi büyük ülkeleri, faydalarından daha fazla maliyete katlanacaklarını düşünerek ya da ileri sürerek küresel ısınmaya yönelik önlemlere katkıda bulunmamaya yöneltebilecektir⁴. Bir başka ifadeyle, yetersiz sunum, diğer ülkeleri de olumsuz etkileyebilecek, dolayısıyla küresel ısınma sorununun çözümüne önemli ölçüde katkıda bulunabilecek ülkelerin sağlayacağı yarardan da mahrum kalınabilecektir.

Diğer taraftan, ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklanan marjinal maliyet farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan yetersiz sunum du-

³ Scott Barrett, "Montreal versus Kyoto: International Cooperation and Global Environment", **Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century**, içinde (Editörler: Inge Kaul, Isabelle Grunberg ve Marc A.Stern) Oxford University Press, 1999, ss.197-200.

⁴ Arce M., **a.g.m.**, ss.554-555.

---

rumunda, yüksek gelirli ülkeler küresel ısınmanın yavaşlatılması gibi küresel kamu malları için kendilerinin elde edeceği faydaya bağlı olarak daha fazla maliyete katlanmayı, dolayısıyla küresel kamu malının sunumuna daha fazla katkıda bulunmayı da tercih edebilir. Ayrıca, gelişmiş ülkeler, küresel kamu malının sunumuna daha fazla katkıda bulunmanın maliyetini, az gelişmiş ülkelere yapılan gelir transferlerini kısarak karşılamayı tercih edebilirler. Böylelikle, gelişmiş ülkeler, yapılacak yardımların bu ülkelerdeki yönetimler tarafından, arzuladıkları şekilde kullanılmaması gibi sorunlardan da kurtulacaklarını düşünebilirler⁵.

Gezeganimizi etkileyen küresel ısınma gibi sorunlarda aşılması geri döndürülemeden etkilere yol açan, karbon emisyonunda 350 ppm-milyonda 350 parçacık-eşiği gibi eşik değerlerin bilimsel verilerin ışığında belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu eşikler bir bakıma yerküreyi korumaya yönelik olarak izlenecek politikaların hedeflerini oluşturmaktadır. Ancak, bu sınırların gerçekte olması gerektiği gibi belirlenmemesi konunun bir başka yönünü oluşturmaktadır. Farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkelerin varlığı, bu tür sınırları sırf bilimsel sınırlar olmaktan çıkarmakta ve bir bakıma politikacıların da müdahil olduğu sınırlar haline getirmektedir. Bu sınırlar, uluslararası müzakerelerde, ülkelerin kendi risk değerlendirmelerine göre alınması gereken risk ve katlanılacak maliyet değerlendirmeleriyle birlikte, belirsizlik derecelerini ve bilimsel kanıtı tartacak politik aktörler tarafından müzakere edilen sınırlar haline gelmiştir. Ayrıca, bilim insanlarının rolünün de politikacılar tarafından etkilendiğini belirtmek gerekir. Çünkü, bilimsel verilerin ışığında bu tür aşılması gereken sınırların belirlenmesi için oluşturulacak bilimsel komisyon vb. kuruluşların nasıl oluşturulacağına dair ülkeler arasındaki müzakereler ile bu müzakereler sonucunda konulan coğrafik kotalar gibi kotaları da politik müdahalenin unsurları olarak göz önüne almak gerekir⁶.

Öte yandan, aşılması geri döndürülemeden etkilere yol açacak eşik değerlerin saptanması da dahil olmak üzere; iklim değişikliğinin etkileri, karbondioksit gibi sera gazlarının emisyonu ve buna bağlı olarak meydana gelen iklim değişikliği konusundaki bilimsel bulguların yetersizliği ile bu konudaki belirsizlik, küresel ısınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına etki ederek hem yetersiz sunumu, hem de küresel işbirliğinin kapsamını belirlemektedir. Hatta uygulanacak herhangi bir somut politikanın sonuçları kullanılan iklim modellerine bağlı olarak da farklılaşmaktadır. Bu gerçeğe bakarak, iklim politikalarını optimal kontrolü sağlıyormuş gibi yapmak yerine, yeni bilimsel verilerin ışığında, yapılanlardan ders çıkararak, başlangıçta mükemmel olarak tasarlanamamış politikaları, yeni gelişmelere uyarlayarak yola devam etmenin yararlı olacağı da düşünülebilir. Tabii, yeni bilimsel gelişmeler, iklim politikalarının formüle edilmesinde, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde önemli değişikliklerin olması anlamını taşımaktadır⁷. Ancak, iklim politikalarının sürekli olarak yeni gelişmelere

---

⁵ Sandler, a.g.m.,1998, ss.235-236.

⁶ Frank Biermann, "Planetary Boundaries and Earth System Governance: Exploring the links", *Ecological Economics*, 81, 2012, s.6.

⁷ David Michel, "Foxes, Hedgehogs, and Greenhouse Governance: Knowledge, Uncertainty, and International Policy-making in a Warming World", *Applied Energy*, 86, 2009, ss.262-263.

uyarlanması süreci, ilave bir karışıklığa neden olarak ülkeler arasındaki uzlaşmayı olumsuz yönde etkileyecektir. Yeni her bilimsel gelişmenin etkilerinin tüm taraflar tarafından iyi bir şekilde analizi mümkün olamayacak ve farklı değerlendirmelere yol açabilecek, dolayısıyla bundan ülkeler arasında sağlanması gereken uzlaşma olumsuz etkilenecektir.

Ayrıca, yeni bilimsel gelişmelere göre tasarlanan iklim politikalarının, eski mevcut bilimsel verilere göre tasarlanan politikaların ne kadar yetersiz olduğunu düşünmemize neden olabileceğini belirtmek gerekir. Çünkü, mevcut bilimsel verilere göre tasarlanan politikaya göre uygulanan karbon vergisiyle azaltılacak emisyonun miktarı, yeni bilimsel gelişmeler nedeniyle yükseltilmesi gereken karbon vergisiyle azaltılacak karbon emisyonu miktarından daha düşük olacaktır. Bu tür yeni bilimsel gelişmeler bizi, daha önce uygulana gelen politikanın küresel ısınmanın yavaşlatılması olarak adlandırılan küresel kamu malının yetersiz sunumuna neden olduğu sonucuna götürecektir⁸. Ancak burada sözü edilen yetersiz sunumun küresel işbirliğinin yetersizliği ile ilgisi bulunmamaktadır.

3. Küresel Isınma Sorununda Adalet Ve Küresel İşbirliği

Çevre sorunları konusunda iki farklı adalet normunun olduğunu belirtmek gerekir. “İnsanlığın ortak mirası” (“*common heritage of mankind*”) ve “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk” (“*common but differentiated responsibility*”) olarak adlandırılan bu adalet normlarına bakıldığında, bu iki normdan günümüzde hakim neo-liberal ekonomik felsefeye uygun olan “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk” yaklaşımının benimsendiği, insanlığın ortak mirasının mevcut ekonomik düzen bakımından kabul edilmesinin mümkün olmadığı düşüncesinin öne sürüldüğünü görmekteyiz⁹. Tabiatıyla, tüm doğal kaynakların ve doğal çevrenin insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmesi halinde; mülkiyet hakkının serbest piyasa ekonomisinin temelini oluşturduğu, buna bağlı olarak, bu hakkı koruma altına alan egemen devletlerin hükümler alanlarındaki doğal kaynakların sahibi olduğunun kabul edildiği günümüz dünyasında, insanlığın ortak mirasının hangi kriterlere göre paylaşılacağı, bu kriterlerin nasıl belirleneceği gibi çok önemli soruların cevabının verilmesi gerekecektir. Ayrıca, mevcut durum ile yeni adalet normunun kabul edilmesiyle ortaya çıkan yeni duruma göre kayıp ve kazançları olan ülkelerin nasıl uzlaşacağı hususunu da ele almak gerekecektir.

1992 yılındaki Rio de Janeiro'daki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü'nün arkasında da ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk yaklaşımının olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca, 12 Aralık 2014 tarihinde sona eren, Peru'nun başkenti Lima'daki Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nda da bu yaklaşımın bir kere daha teyit edildiğini belirtmek

---

⁸ Ancak, yeni bilimsel gelişmeler mevcut karbon vergisinin düşürülmesini işaret ettiğinde bunun tam tersi bir durum ortaya çıkacaktır.

⁹ Bu normlar ve ayrıtısı için bkz. Chukwumerije Okereke, “Equity Norms in Global Environmental Governance”, *Global Environmental Politics*, 8:3, August 2008, ss.25-50.

---

gerekir. Bu nedenle burada, aksi belirtilmediği sürece, “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk” yaklaşımı temel olarak alınarak konunun irdelenmesi yoluna gidilecektir.

Mevcut ekonomik ve siyasal sistem çerçevesinde¹⁰, ülkelerin küresel işbirliğine gitme konusunda isteksiz olmalarında küresel ısınmanın tekil ülkelere yönelik fayda ve maliyetleri ile küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik olarak alınacak önlemlerin tekil ülkelere maliyeti ve getirdiği fayda farklılıkları da büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerin geçmişte saldıkları sera gazları, hem tekil ülkelere küresel ısınmanın yüklediği maliyet ve faydaları, hem de küresel ısınmanın yavaşlatılmasında kullanılacak araç ya da araçlar yoluyla tekil ülkelere yüklenecek maliyet ve faydaları etkilemek suretiyle önemli olmaktadır. Bundan dolayı, gelişmiş ülkelerin geçmişte saldıkları sera gazları, küresel iklim değişikliği konusuna adalet açısından bakılmasının önemli bir unsurunu oluşturmaktadır.

3.1. Küresel Isınmanın Fayda Ve Maliyetleri

İklim değişikliği kısa, orta ve uzun dönemde insanlar ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle ahlaki bir sorundur. Küresel ısınma nedeniyle buzulların erimesinden dolayı o bölgelerde ormanlaşma ve yeni deniz yollarının kullanılmasına başlanması gibi olumlu etkileri olmakla birlikte, deniz seviyesinin yükselmesi gibi olumsuz etkilerinin, bu tür olumlu etkilerden daha fazla olması bu erimeyi kritik hale getirecektir. Ayrıca, doğal felaket gibi görünen Katrina kasırgası gibi kasırgaların da fosil yakıtların kullanılmasından kaynaklandığı düşünülebilir¹¹.

Küresel ısınmaya karşı önlem alınmaması ya da yetersiz önlem alınması nedeniyle ortaya çıkan küresel ısınmanın fayda ve maliyetlerine bakıldığında, hem ülkelerin kendi içinde, hem de ülkeler arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Bir başka ifadeyle, küresel ısınma, her bir ülke içindeki düşük gelirliyle daha fazla maliyet yüklediği gibi, özellikle coğrafi olarak daha fazla zarar görebilecek konumda olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha fazla zarar görmesine neden olmaktadır. Genel olarak bakıldığında, güney ülkeleri olarak bilinen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki düşük gelirliyle, küresel ısınmaya katkılarının çok olmamasına rağmen atmosfere sera gazı salanların bir anlamda kurbanı olmaktadır. Küresel ısınmanın beraberinde getirdiği, etkilerini yaşamaya başladığımız iklim deği-

---

¹⁰ Küresel ısınmanın yavaşlatılması bakımından, esasen mevcut ekonomik sistemin de eleştirilmesi mümkündür. Bu çerçevede, kapitalist küreselleşmeden doğrudan doğruya faydalanan; kısa vadeli karlara dayalı kömür, petrol ve doğal gaz yatırımcılarının da dahil olduğu grupların, gelişmekte olan ülkelerin temsilcilerinin uluslararası iklim politikasını etkilemelerinin önüne geçmek için yoğun çaba harcadıkları, dolayısıyla uluslararası iklim değişikliği müzakerelerinde küresel politik-iktisadi sistemde değişiklik öneren ülkelerin fosil yakıt devlerine karşı çok az gücü olduğu ifade edilebilir. Bkz. Nicole Fabricant-Kathryn Hicks, “Bolivia vs. the Billionaires: Limitations of the Climate Justice Movement in International Negotiations”, **Nacla Report on the Americas**, Spring 2013, s.27.

¹¹ Konrad Ott; “Domains of Climate Ethics”, **Jahrbuch für Wissenschaft und Ethik**, Vol.16, Issue 1, 2012, s.96.

şikliği sadece gelecek kuşakları etkilememekte, başta azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki düşük gelirli olmak üzere şimdiki kuşağı etkilemektedir¹².

Filipinler’de son olarak 2013 yılının Kasım ayındaki meydana gelen Haiyan Kasırgası ve 2005 yılında AB.D.’de New Orleans’ı vuran Katrina Kasırgası gibi kasırgaları doğrudan doğruya iklim değişikliği ile ilişkilendiremesek de, küresel ısınmanın bu tür felaketleri yoğunlaştırdığını, etkisini kuvvetlendirdiğini söyleyebiliriz. Bu kasırgalar bize, iklim değişikliğinin dolaylı ya da dolaysız etkilerinden dolayı, Filipinler, Endonezya ve Pakistan gibi gelişmekte olan ülkelerin, coğrafi konumları nedeniyle bu tür zararlara ne denli açık olduğunu göstermektedir. Bütün bunlara, iklim değişikliğinin neden olduğu aşırı yağışlara bağlı olarak yaşanan sellerin meydana getirdiği ölümler ve maddi kayıpların daha fazla tropik iklimin yaşandığı bölgelerde ortaya çıktığını ekleyebiliriz. Pakistan, Hindistan, Peru, Tayland ve Filipinler gibi gelişmiş sanayi ülkesi olmayan ülkelerde son zamanlarda yaşanan sel felaketlerini bu çerçevede almak gerekir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeleri daha fazla etkileyen bu felaketlerin, bu ülkelerdeki yoksullara daha fazla zarar verdiğini eklemek gerekecektir. Bu durum gelişmiş ülkeleri etkileyen felaketler bakımından da değişmemektedir. Örneğin, Katrina Kasırgası’nın verdiği zarardan esasen düşük gelirli olanların etkilendiği, bu kasırganın bize gelecekte nasıl davranmamamız gerektiği konusunda bir ders verdiği bile düşünülebilir. Küresel ısınma bu tür felaketleri yoğunlaştırmakta, dolayısıyla küresel ısınmanın etkilerinin değerlendirilmesi ve küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik politikaların oluşturulmasında adaletli olunmasının önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, bu tür felaketler nedeniyle çekilenlerin, hatıraların, iklim adaleti hareketinin ayrılmaz bir parçası olarak canlı tutulması gerektiği söylenebilir¹³.

Daha önce belirttiğimiz gibi, gelişmiş ülkelerin geçmişte saldıkları sera gazları, küresel ısınmanın yavaşlatılmasında kullanılacak araç ya da araçlar yoluyla tekil ülkelere yüklenecek maliyet ve faydaları da etkilemektedir. Ancak, gelişmiş ülkelerin geçmişte saldıkları sera gazlarının temelde küresel ısınmayı hızlandırıcı etkisinin önceliği nedeniyle konu bu başlık altında ele alınacaktır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, “kirleten öder” prensibi gereğince, gelişmiş ülkelerin sanayileşme sürecinde, atmosfere geçmişte saldıkları sera gazları nedeniyle yarattıkları maliyete katlanmasını istemeleri, konuya ilişkin müzakerelerde bu konunun gündeme getirilmesi makul görünmektedir. Ancak, bu konuda, sera gazlarının küresel ısınmaya sebep olmasının moral sorumluluğu ifade etmediği, küresel ısınma ve sera gazları emisyonu arasında nedensellik ilişkisinin bilinmediği çok uzak geçmişteki ataların kömür yaktıkları ve petrol çıkardıkları için suçlanamayacağı, dolayısıyla tarihi emisyonun zararlı, ancak yanlış olmadığı da iddia edilebilir. Bu çerçevede, gelişmiş ülkelerin vatandaşları için, geçmişteki emisyonlardan şimdiki kuşaklar olarak faydalandıklarını, ancak geçmişteki emisyonun zarara dönüştüğünü kabul ederek zarar görenlerin zararını telafi etmek için bazı yükümlülükleri üstlenmenin, hatta az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi ve küresel ısınmaya uyum

¹² Ott, a.g.m., s.97.

¹³ Ashley Dawson; “Climate Justice: The Emerging Movement against Green Capitalism”, *South Atlantic Quarterly*, 109:2, Spring 2010, ss.317-318.

---

sağlanması alanlarında yardım etmenin soylu bir davranıştan ziyade bir zorunluluk olduğu dile getirilebilir¹⁴. Bu durum, aslında geçmişteki emisyonlardan şimdiki kuşaklar olarak faydalananların, zarar görenlerin zararını telafi etmeye yönelik çabalarının bir bakıma kirleten öder prensibinin uygulandığını göstermektedir.

Diğer taraftan, adil yük paylaşımına ulaşmak için, sanayileşme sürecinde atmosfere geçmişte saldıkları sera gazları nedeniyle yaratılan maliyete gelişmiş ülkelerin katlanmasını istemenin akla uygun olmadığı da iddia edilebilir. Bu çerçevede, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, esasen gelişmiş ülkelerden, iklim değişikliğinin maliyetini geçmişteki emisyon katkılarının oranında yüklenmelerini talep etmemeleri gerekir. Bu durum, sadece şu anda yaşamayan ve yaşadıkları dönemde iklim değişikliği-fosil yakıtların yakılması arasındaki nedensellik bağının bilinemediği dönemin koşulları altında ortaya çıkan iklim değişikliğinin maliyetinin farkında olduğu anlamını taşımaktadır. Geçmişteki emisyon nedeniyle, geriye doğru bakış açısının terk edilmesinin kesinlikle bununla ilgili yükün göz ardı edilmesini gerektirmediği, ancak burada ileriye doğru bakış açısının kabul edilmesinin daha uygun olduğu ve bu bakımdan, iklim değişikliğinin yükünün geçmişteki emisyonla ilişkili kısmının farklı tarafların üstlenebilme kabiliyetlerine göre paylaşılması gerektiği iddia edilebilir¹⁵. Konuya bu açıdan bakıldığında, burada kirleten öder prensibinin yerinin olmadığı görülmektedir. Ancak, üstlenebilme kabiliyetleri bakımından bu yükün daha çok gelişmiş ülkeler tarafından taşınacağı da ileri sürülebilir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve bu sözleşme çerçevesinde ortaya konan Kyoto Protokolü ile 2009 tarihli Kopenhag Anlaşması'nın temelinde gelişmiş ülkelerin geçmişteki sera gazı emisyonlarına verilen önemin yer aldığı söylenebilir¹⁶. Doğal olarak, küresel çapta yoksulluğun ortadan kaldırılması, her insanın temel ihtiyaçlarına ulaşımının sağlanabilmesi ve iklim değişikliğinin küresel olarak en çok fakirleri olumsuz etkilediği hususlarını göz önüne alarak, iklim değişikliğini yavaşlatmaya yönelik önlemlerin onlara sağlayacağı faydayı etik açıdan kalkınma odaklı olarak değerlendirmenin bir parçasını oluşturmaktadır. Gelecekteki salım hedeflerinin belirlenmesi ve iklim değişikliğine uyumun rolünün yanı sıra, geçmişteki karbon salımına ilişkin sorumluluk da konuya esasen iklim değişikliği etiği penceresinden bakıldığının bir göstergesidir¹⁷.

3.2. Küresel Isınmanın Yavaşlatılmasının Fayda ve Maliyetleri

Küresel kamu mallarında, ilgili bütün ülkelerin katılımı sayesinde yetersiz sunumun önüne geçilebilmesi için, ülkeler arasındaki müzakereler sırasında ve sonunda

---

¹⁴ Ott, a.g.m., ss.104-105.

¹⁵ Bu konuda bkz. Ewan Kingston, "Climate Justice and Temporally Remote Emissions", **Social Theory and Practice**, Vol.40, No.2, April, 2014, ss.281-303.

¹⁶ Robyn Eckersley, "The Politics of Carbon Leakage and the Fairness of Border Measures", **Ethics and International Affairs**, 24, no:4, 2010, ss.380-381.

¹⁷ Clara Brandi, "Trade and Climate Change: Environmental, Economic and Ethical Perspectives on Border Carbon Adjustments", **Ethics, Policy and Environment**, Vol.16, No.1, 2013, ss.81-82.

imzalanacak anlaşmalarda, tüm ülkelerin elde edecekleri faydalar ile katlanacakları maliyetler hususunda adaletin gözetilmesi gereği vardır¹⁸. Doğal olarak, küresel kamu mallarının maliyetinin paylaşımında ve faydalarının dağılımında kabul edilebilir adalet ilkelerine ya da kabul edilmiş küresel kurallara göre hareket edilmesi halinde ülkelerin uluslararası işbirliğine gitme arzusu artacak ve küresel kamu malının sunumuna istekli bir şekilde katkıda bulunacaklardır¹⁹.

Küresel ısınmanın zararlarını azaltıcı önlemlere katılma konusunda, gelir düzeyleri, siyasi yapılar, çevreye duyarlılık, ülke büyüklükleri ve iklim değişikliğinin potansiyel zararlarının ülkeler ve bölgeler düzeyinde farklılıklar göstermesi büyük rol oynamaktadır. Örneğin Rusya ılımlı düzeydeki küresel ısınmanın tarıma elverişli toprakları genişletebileceğini düşünürken, Hollanda gibi ülkeler deniz seviyesinin yükselmesinden kaygılanabilir. Herhangi bir ülke içindeki farklı eyaletlerin küresel ısınmaya ve dolayısıyla alınacak önlemlere ilişkin bakışı da farklı olabilir. Teksas eyaleti karbon üzerine vergi konmasına karşı koyabilir, buna karşın Kaliforniya eyaleti daha çevreci bakış açısına sahip olabilir²⁰. Güney ülkeleri olarak bilinen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki düşük gelirli insanların küresel ısınmadan daha fazla etkileneceğini göz önüne aldığımızda, Hollanda gibi gelişmiş ülkelerin yanı sıra bu ülkelerin küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemlere katılması gerektiği düşünülebilir. Fakat burada küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemlerin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere maliyetinin, gelişmiş ülkelere göre daha ağır olması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kalkınmalarını sağlayabilmeleri için daha fazla nispeten ucuz enerjiye ihtiyaç duyan bu ülkelerin küresel ısınmaya yönelik önlemlere katılmaktan zarar göreceklarini düşünmeleri akla uygundur.

Diğer taraftan, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemlerin yükünün adil paylaşılması konusunda iki farklı adalet yaklaşımının göz önüne alınabileceği söylenebilir. Bunlardan biri küresel ısınmaya yönelik önlemlerin yükünün adil paylaşımı (burden-sharing justice), diğeri ise küresel ısınmaya yönelik önlemlerle, iklim değişikliğinin kötü sonuçlarından kesin olarak kurtulmayı sağlayacak önlemlerin maliyetinin adil paylaşımının önemli olduğunu içeren adalet yaklaşımıdır (harm avoidance justice). Küresel ısınmaya yönelik önlemlerin yükünün adil paylaşımı yaklaşımı muhakkak geriye doğru bakış açısını gerektirmez, ancak küresel ısınmaya yönelik önlemlerin iklim değişikliğinden kesin olarak kurtulmayı sağlamasına ilişkin adil yük paylaşımı ise kesin olarak ileriye dönük bir bakış açısına sahip olmalıdır²¹.

¹⁸ Bkz. Cecilio Albin, "Getting to Fairness: Negotiations over Global Public Goods", **Providing Global Public Goods, Managing Globalization** içinde (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003, ss.263-279.

¹⁹ Ayrıntısı için bkz. J.Mohan Rao, "Equity in A Global Public Goods Framework", **Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century** içinde (Editörler:Inge Kaul, Isabelle Grunberg ve Marc A.Stern) Oxford University Press, 1999, ss.68-87.

²⁰ William D. Nordhaus, "The Architecture of Climate Economics: Designing a Global Agreement on Global Warming", **Bulletin of the Atomic Scientists**, 67 (1), 2011, s.11.

²¹ Simon Caney, "Two Kinds of Climate Justice: Avoiding Harm and Sharing Burdens", **The Journal of Political Philosophy**, Vol.22, Number 2, 2014, ss.125-128. Burada esasen ül-

---

Doğal olarak, küresel kamu malından tekil ülkelerin elde ettiği faydanın, toplam faydaya oranının artışı, ülkelerin kamu malının sunumuna katkıda bulunması olasılığını artırmaktadır. Küresel kamu malında önder ülkenin varlığı kolektif katılımın sağlanmasında önem taşımaktadır. Kloroflorokarbon gazlarının salımına yönelik Montreal Protokolü'nün imzalanmasında, bu gazların en büyük üreticisi ve tüketicisi olan A.B.D.'nin önder oluşu iyi bir örnektir. Dolayısıyla, küresel ısınma konusunda da önder ülkenin olup olmadığı, ya da kimin önder olacağı önem taşımaktadır. Alınacak önlemlerle ilişkili olarak algılanan faydaların katlanılan maliyetleri aşması halinde, liderliği üstlenebilecek bir ülke kendini gösterebilecektir. Eğer ülkeler katlanacakları yüksek marjinal maliyet nedeniyle, işbirliğinden kaçınıyorlar ve bundan kaynaklanan yetersiz sunum ortaya çıkıyorsa, böyle bir durumda, düşük marjinal maliyete sahip ülkelerin küresel kamu malının sunumuna önemli bir miktarda katkıda bulunarak önderlik yapmaları, diğer ülkelerin işbirliğini kolaylaştıracaktır. Ancak iklim değişikliği konusundaki Kyoto Protokolü'nde böyle bir liderliği A.B.D. üstlenmemiştir. Bunun temel nedeni olarak, alınacak önlemlerin fayda ve maliyetlerine ilişkin belirsizlik gösterilebilir. Kolektif hareketin önemli bir koşulu olan "belirsizliğin ortada kaldırılması" hususu bizzat sınırları aşan fayda yaratan kamu malıdır. Dolayısıyla, ülkelerin hareket geçmesinden önce faydaların ve maliyetlerin dağılımının çok iyi belirlenmiş olması büyük önem taşımaktadır²². Bu açıdan tek bir politika aracının benimsenmesinin oynayabileceği rolün iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

4. Küresel İşbirliğinin Sağlanması Bakımından Karbon Vergisinin Rolü

Küresel ısınmanın önüne geçilmesi bakımından, küresel ısınma konusunda dünyada yaşayan halkların ne düşündüğünden, bu konuda uluslararası kurumların oluşturulup oluşturulamayacağına kadar çeşitli hususlar önem taşımaktadır. Ancak, karbon emisyonunun küresel çapta azaltılabilmesi için alınması gereken önlemlerin gecikmeden alınabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, mevcut durumda küresel işbirliğini sağlamaya da katkısı olacak belirli bir emisyon azaltıcı politika aracının kullanımının taşıdığı önceliği göz önüne almak gerekmektedir. Bu bakımdan, taşıdığı özellikler nedeniyle karbon vergisinin oynayabileceği rol üzerinde durmak önem taşımaktadır.

4.1.Küresel İşbirliği Ya da Uluslararası Kuruluşlar

Küresel ısınmanın, önlem alınmadığı takdirde dünyanın yaşanamayacak bir gezegen olmasına doğru giden uzun yolculuğu; periyodik bakımları yapılmamış ve

---

kelerin yükün paylaşımı konusunda ödeme gücü (ability to pay) ya da kirlen öder prensibi (polluter pays) yerine, güç ya da sorumluluk (power/responsibility) prensibinin ön plana çıkarıldığını söylemek gerekir. Burada gücün, küresel iklim değişikliği konusunda fark yaratabilmekle birlikte, mali kaynakları ve dolayısıyla ödeme gücü bakımından güce sahip olunmaması olarak tanımlandığını görmekteyiz. Ancak, bu prensibin diğer prensiplerin yerine değil, onları tamamlayıcı bir prensip olarak ortaya konduğunu vurgulamak gerekir. Bkz. Caney, **a.g.m.**, ss.127-128.

²² Sandler, **a.g.m.**, 1998, ss.236-237.

seyir cihazları bozuk olan bir uçağın, olumsuz hava koşullarının olduğu bir durumdaki uçuşunun son uçuşu olmasına benzetebiliriz. Bu durumda, o uçağın yolcularının birinci sınıf ya da ekonomi sınıfında seyahat etmesi ne kadar önem taşıyacaktır? Görüldüğü gibi bu soru, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik önlemler bakımından küresel işbirliğinin önemini açık bir şekilde göstermektedir.

Bu nedenle, iklim değişikliği karşısında etkili uluslararası kamusal politika ve kurumların oluşturulması bakımından öncelikle iklim değişikliğinden kaynaklanan, bölgesel ya da küresel düzeylerde ortak çalışma ve koordinasyonu gerektiren “ortak kader” algısının oluşturulması önem taşımaktadır. Yine, Greenpeace gibi sivil toplum kuruluşlarının çevre konularına ilişkin bilgiyi yayıcı ve halkların çevre konularına yönelik farkındalığını artırıcı işlevini de göz önüne almak gerekir. Ayrıca, Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC-Intergovernmental Panel on Climate Change) gibi bilimsel oluşumlar da iklim değişikliğinin halk tarafından görülebilirliğini artırarak iklim değişikliği ile mücadele etmeye yönelik politikalara destek sağlayıcı fonksiyona sahiptir²³. Bütün bunlar, tüm halkların küresel ısınma sorununun geleceğimiz açısından ne denli önemli olduğunu algılayarak, oylarıyla kendi hükümetlerine bu konuda harekete geçme görevini vermeleri bakımından önem taşımaktadır.

Doğal olarak, tüm halkların küresel ısınma sorununun geleceğimiz bakımından ne denli önemli olduğunu algılamaları, bireylerin, hangi ülkede yaşarsa yaşasın, diğer kişilerin faydalarını önemsemeye başlamaları hususuyla da yakından ilişkilidir. Bireylerin diğer kişilerin faydalarına kendi refah fonksiyonlarında yer vermeye başlamaları, demokratik süreç içinde kendi hükümetlerine bu konuda harekete geçme görevini daha ısrarlı bir şekilde vermelerinin, dolayısıyla küresel ısınma sorununa karşı hep birlikte olmanın yolunun açılmasını sağlayacaktır. Çünkü, kişilerin sadece kendi çıkarlarını düşünen bireyler olmaları halinde, bir ülkede yaşayan bireyleri dünyanın bir başka ülkesindeki kişilerin küresel ısınmanın zararlarından kurtulması için alınan önlemin maliyetlerine katlanmaya ikna etmek mümkün olmayacaktır. Önlem alınmadığında kaçınılmaz sona doğru giderken, bazı ülkelerin deniz seviyesinin yükselmesinden dolayı sular altında kalacak olması, esasen çeşitli ülkelerdeki mevcut kuşaklar arasındaki bir sorundur. Ama iklim değişikliği konusunda esas önemli olan, önlem alınmadığı takdirde, elli ya da yüz yıl sonra, dünyanın tamamen yaşanacak bir yer olmaktan çıkmasından zarar görecektir olan gelecek nesillerin faydalanacağını bile bile, alınacak önlemlerden zarar görecektir, bir başka deyişle, maliyetlerine katlanacak sosyal sorumluluğa sahip bireylerin oluşturduğu toplumların mevcut olmasıdır²⁴.

Diğer taraftan, gezegenimizi etkileyen küresel ısınma gibi önemli sorunlara yönelik her bir sorun için ayrı bir küresel kurumun oluşturulmasının gerekli olduğu da düşünülebilir. Doğal olarak, tüm önemli sorunlara yönelik küresel kurumların oluşturulması çerçevesinde de her ülkenin egemenlik hakkını böyle bir kuruma devredip

---

²³ Thomas G. Weiss- Martin J. Burke, “Legitimacy, Identity and Climate Change: Moving from International to World Society?”, **Third World Quarterly**, Vol.32, No.6, 2011, ss.1063-1067.

²⁴ Julie A. Nelson, “Ethics and the Economist: What Climate Change Demands of Us”, **Economic Economics**, 85, 2013, ss.148-150.

---

devretmeyeceği ayrı bir öneme sahiptir²⁵. Ancak, bazı önemli konularda ülkelerin egemenlik haklarının askıya alınması gerektiği, küresel ısınma sorununun da bu türden önemli bir konu olduğu ileri sürülebilir. Uluslararası hukukta buyruk kurallar (*ius cogens*) olarak bilinen ve bunlara aykırı uluslararası anlaşma yapılamaması hususu çerçevesinde ülkelerin egemenlik hakları askıya alınabilmektedir. Bu, gelecekte küresel ısınma gibi sorunlar konusunda, kabul edilmiş kurallar çerçevesinde ülkelerin egemenlik hakkının sınırlanabileceğini düşündürmektedir. Tabiatıyla, bu sınırlamalar, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik olarak oluşturulan politikalara bazı ülkelerin katkıda bulunmak istememesinin önüne geçmede de faydalı olabilecektir²⁶. Ancak, bu tür egemenlik haklarının sınırlandırılabilmesi için, köleliğin yasak olması gibi tüm halklar tarafından benimsenmiş ve kabul edilmiş kuralların, gecikmeden gerekli önlemlerin alınmasını gerektiren küresel ısınma gibi bir sorunla ilgili olarak nasıl ortaya konacağı sorusunun bugün cevaplandırılmasının kolay olmaması en önemli sorundur. Ayrıca, böyle bir durum, zaten uluslararası, dolayısıyla yaptırım gücü olan kurumların varlığını gerektirdiğinden, bu kurumlar gereken önlemleri alıp, kolaylıkla yaptırım uygulayabileceğinden, bir küresel işbirliği sorunundan söz etmek yersiz olacaktır.

4.2. Küresel İşbirliği Bakımından Karbon Vergisi

Karbon vergisi, kolay anlaşılabilirlik ve basitlik bakımından, küresel ısınmanın yavaşlatılması müzakerelerinde tarafların küresel bir karbon azaltım anlaşmasını imzalamasını kolaylaştırdığı gibi, teknik özellikleri nedeniyle, dünya refahını maksimize ederek küresel çapta karbon azaltımını gerçekleştirebilme potansiyeline sahip bir politika aracıdır. Bunlara, bütün ülkelerde uygulanacak karbon vergisinden kaynaklanan vergi hasılatının, küresel ısınma ve küresel ısınmanın yavaşlatılmasının fayda ve maliyetlerinden kaynaklanan adalet sorununun çözümü için gerekli bir kaynak yaratıcı, dolayısıyla küresel işbirliğini kolaylaştırıcı yönünü de eklemek gerekir.

4.2.1. Karbon Vergisiyle Müzakerelerin ve Uygulamanın Kolaylaştırılması

Küresel ısınma sorunuyla ilgili uluslararası, yaptırım gücü olan kurum ya da kurumların mevcut olmadığı gerçeğini göz önüne aldığımızda, küresel ısınmanın yavaşlatılması hususunda küresel işbirliğinin sağlanabilmesi gereği bulunmaktadır.

---

²⁵ Esasen ülkeler arasında artan ortak kimliğin oluşturulması bakımından; belli bir uluslararası kuruluşun üyesi olmanın koşullarının yerine getirilmesinden kaynaklanan yapısal benzerlik, iklim değişikliğinden kaynaklanan bölgesel ya da küresel düzeylerde ortak çalışma ve koordinasyonu gerektiren ortak kader algısı ve küresel sivil toplum ile iklim değişikliği üzerine çalışan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli gibi (IPCC -Intergovernmental Panel on Climate Change) uluslararası bilimsel kuruluşların üyeleri arasında ortak değerlerin yayılması hususlarının dünyada iklim değişikliğinin daha yasal, daha yetkili uluslararası kuruluşlara doğru gidişi kolaylaştıracağı, böylelikle mevcut parçalı uluslararası toplum içinde ortak sorunların çözümüne yönelik olarak oluşacak kuruluşların daha etkin bir yapıya kavuşacağı da düşünülebilir. Bkz. Weiss- Burke, **a.g.m.**, ss.1063-1067.

²⁶ Biermann, **a.g.m.**, ss.7-8.

Bu bakımdan, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik müzakereler esnasında, yukarıda sözü edilen adalet sorununun çözülmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin haklarını bilmeleri ve dolayısıyla bu haklarını savunabilmeleri ön plandadır. Küresel kamu mallarının sunumuna yönelik uluslararası müzakerelerde, gelişmekte olan ülkelerin müzakere kapasitesi ile genel olarak bu ülkelerin kendi durumlarına en uygun stratejileri benimsemesi, benzer çıkarlara sahip olmalarına bağlı olarak koalisyonlar oluşturmaları, çıkarlarının maksimizasyonuna yönelik başarı elde edebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Görüşmelerden önce yapılan yetersiz politika analizleri, yetersiz politika dizaynı, bu tür ülke delegasyonlarının müzakereler esnasında gevşek zemine dayalı müzakerelerine, dolayısıyla ülke çıkarlarının yeterince savunulamamasına yol açacaktır. Konuya ilişkin olarak gelişmekte olan ülkelerin aralarındaki bağlantının kurulması ve sürekli görüşmeleri, oluşturulan koalisyonun ve dolayısıyla müzakere eden tekil ülkelerin çıkarlarının olması gerektiği gibi korunması bakımından önem taşımaktadır²⁷. Bu, tabiiyle küresel bir anlaşmaya imza koyacak tüm tarafların konu hakkında gerekli verilere sahip olması, bir başka ifadeyle, asimetrik bilgilendirme sorununun yaşanmaması sayesinde, mevcut bilimsel verilerin ışığında en uygun önlemin alınması bakımından da gereklidir.

Küresel ısınma kaynaklı iklim değişikliğine yönelik önlemler konusunda, öncelikle bilimsel olarak, küresel ısınmanın alabildiğine yavaşlatılabilmesi için gerekli emisyon azaltım miktarının ne olduğunun belirlenmesi gerekir. Ancak, Kyoto Protokolü ve 2009 yılındaki Kopenhag Anlaşması'nda olduğu gibi, küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik uluslararası müzakerelerde esasen belirlenecek hedef azaltım miktarının ülkelere ve /veya bölgelere nasıl adil olarak paylaştırılabileceği konusu üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla, küresel ısınmanın yavaşlatılması konusunda adaletin nasıl sağlanacağı konusunu ele alan çalışmalarda da esasen küresel sera gazı ya da karbondioksit emisyonunun ülkelere ve /veya bölgelere nasıl adil bir şekilde paylaştırılacağı hususu ağırlık taşımaktadır²⁸. Aslında, temelde uygulama sorunundan dolayı, yasal olarak bağlayıcı emisyon sınırları yerine, karbon vergisi koyma zorunluluğu gibi belirli önlemlerin alınması konusunda, alınacak önlemlerden en çok gelişmekte olan ülkelerin zarar göreceği düşüncesiyle, gelişmiş ülkelerin, karbon emisyonunu azaltıcı önlemlere uyumun sağlanması ve onların bu önlemlerden göreceği zarara yönelik olarak, gelişmekte olan ülkelere yapacağı gelir transferlerinin imzalanacak protokolde yer alması önem taşımaktadır²⁹. Ancak, bu yapılamamakta, dolayısıyla bu durum, aslında küresel ısınmanın yavaşlatılmasındaki işbirliğinin önündeki çeşitli engellerin kaynağını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, küresel ısınmanın alabildiğine

²⁷ Ayrıntısı için bkz.Pamela Chase- Lavanya Rajamani, “Steps toward Enhanced Parity: Negotiating Capacity and Strategies of Developing Countries”, **Providing Global Public Goods-Managing Globalization** içinde (Editörler: Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003, ss.245-262.

²⁸ Ott, **a.g.m.**, ss.103-104.

²⁹ Scott Barrett , “Creating Incentives for Cooperation:Stratejic Choices”, **Providing Global Public Goods, Managing Globalization**, içinde (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003, ss.323-324.

---

yavaşlatılabilmesi için gerekli emisyon azaltım miktarının ne olduğunun belirlenmesi gereği ne kadar önemliyse, bu hedef azaltım miktarının ülkelere ve /veya bölgelere nasıl adil olarak paylaştırılabileceği hususu yerine, hedef azaltım miktarına ulaştıracak karbon vergisi gibi bir politika aracıyla adaletin nasıl sağlanacağı üzerinde durulması da o denli önem taşımaktadır.

İklim değişikliğine ilişkin müzakerelerde karbon emisyonunu azaltmak amacıyla tüm ülkeler tarafından karbon vergisinin uygulanacağına bilinmesi ve küresel çapta ne kadar karbon emisyonu azaltımının gerçekleştirileceğine bağlı olarak küresel çapta uygulanacak karbon vergisi miktarının belirlenmesi öncelik taşımaktadır. Bu çerçevede, elde edilmesi muhtemel karbon vergisi hasılatının, gelişmiş ülkelerin geçmiş dönemlerdeki karbon emisyonları da dahil olmak üzere, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere göre katlanacakları daha yüksek maliyetleri de göz önüne alınarak nasıl paylaşılacağı ya da paylaştırılacağı önem taşımaktadır. Doğal olarak bu, temelde küresel çapta toplanacak karbon vergisi hasılatından ülkelerin ne kadar pay alacağına ilişkin kriterlerin belirlenmesi anlamını taşımaktadır. Görüldüğü gibi, bu hususlar, her ülkenin ya da bölgenin emisyon azaltım taahhütlerinin belirlenmesi ve hangi ülke ya da bölgelerin bu tür bir yükümlülüğün dışında tutulacağına karar verilmesine göre daha basit unsurları içermekte, dolayısıyla yetersiz ve belirsiz unsurlar üzerinden müzakerelerin yürütülmesinin bir ölçüde de olsa önüne geçmektedir³⁰.

Küresel işbirliğinin sağlanmasında önemli olan bir başka husus, herhangi bir anlaşmayı imzalayan herhangi bir ülkenin yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesinin sağlanabilmesidir. Herhangi bir küresel kamu malının sunumuna ilişkin uluslararası anlaşma için müzakerelere katılarak herhangi bir küresel kamu malının sunumuna katılmak amacıyla anlaşmaya imza koyması ne denli önemliyse, anlaşma koşullarına uygun bir şekilde yükümlülüklerini yerine getirmesi de aynı derecede önem taşımaktadır. Anlaşmaya imza koyan herhangi bir ülkenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi ile o ülkenin anlaşmaya imza koymamasının, küresel kamu malı açığı

---

³⁰ Ülkeler arasındaki gelir farklılığının artması, küresel kamu mallarının maliyetinin daha büyük payının en zengin ülkeler tarafından üstlenilmesine neden olabilecektir. Bir bakıma, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere küresel kamu malının sunumunda onların bedavacı olmalarına göz yumarak yardım ettikleri, Kyoto Protokolü'nün de böyle bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Bkz. Sandler, **a.g.m.**, 1998, ss.235-236. Yine benzer düşünceyle, azaltılması gereken karbon salım miktarı göz önüne alınarak, yıllık olarak ülkelere kişi başına 1,8 ya da 2 ton civarında bir karbon emisyon hakkının verilmesi, böylece ülkelerin nüfuslarına göre oluşan bu karbon bütçelerini kullanmaları da önerilebilir. Bu öneri çerçevesinde, ülkelerin gerçek karbon salımlarının karbon bütçelerinden fazla olması halinde aradaki miktar ülkelerin azaltılması gereken ya da satın alması gereken emisyon tutarını gösterecektir. Böylece Hindistan ve Afrika'daki ülkeler gibi gerçek ihtiyaçlarını aşan miktarda karbon bütçesi tahsis edilen ülkelerin uygulamadan faydalanacakları, dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelir transfer edilmiş olacağı da iddia edilebilir. Bkz. Ott, **a.g.m.**, ss.103-104. Ancak bu tür uygulamaların karbon vergisinin uygulanması ve buradan elde edilecek gelirin, üzerinde uzlaşılan kriterler çerçevesinde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere transfer edilmesi seçeneğine göre daha belirsiz unsurları içerdiğini söylemek mümkündür.

sından etkisinin aynı olduğu göz önüne alındığında, anlaşmaya katılım ve anlaşmaya uygun olarak yükümlülüklerin yerine getirilmesinin önemi daha kolay anlaşılabilir³¹. Bu açıdan, ülkelerin emisyon taahhütlerinin altına sokulması ve bunun kontrolü yerine, belli bir düzeyde karbon vergisinin konmasının kontrolü daha kolaydır. Dolayısıyla, uygulamanın kontrolü bakımından da küresel çapta uygulanacak karbon vergisi büyük önem taşımaktadır. Bu kolaylığın müzakereler esnasında ülkeleri küresel işbirliğine yönlendirici etkisi de olabilecektir. Emisyon kontrolünü gerektiren Kyoto benzeri anlaşmaları, diğer ülkelerin emisyonlarını azaltıp azaltmadığından kuşku duyan bazı ülkelerin imzalamak istememeleri mümkündür. Ancak, karbon vergisinin uygulanıp uygulanmadığının kontrolünün kolaylığı nedeniyle, bu ülkeler karbon vergisinin konmasını gerektiren bir anlaşmayı imzalamaya gönüllü olabileceklerdir.

Görüldüğü gibi, müzakerelerin ve uygulamanın kolaylaştırılması bakımından karbon vergisi gibi bir politika aracının üç temel faydasından söz etmek gerekir. Bu faydaların ilki, bütün ülkeler tarafından uygulanacak karbon vergisinin, hedef azaltım miktarının ülkelere ve /veya bölgelere nasıl adil olarak paylaştırılabileceği hususuna göre, daha basit unsurları içererek, yetersiz ve belirsiz unsurlar üzerinden müzakerelerin yürütülmesinin bir ölçüde de olsa önüne geçmesidir. İkinci olarak, ülkeleri bağlayıcı emisyon sınırları yerine, karbon vergisinin ve sağlayacağı hasılatın adalet kriterlerine göre ülkeler arasında nasıl dağıtılacağı hususlarının müzakere edileceğinin bilinmesinin dahi küresel işbirliğini kolaylaştırıcı etkiye sahip olacağından bahsetmek gerekir. Bir başka deyişle, küresel ısınma konusundaki müzakerelerde, karbon emisyonunun azaltılmasında tüm ülkeler tarafından karbon vergisi gibi tek bir politika aracının uygulanacağı ve bu verginin hasılatı kullanılarak ülkelerarası adalet sorununun çözüleceği hususları, tüm tarafların anlaşmayı imzalamasına zemin hazırlaması bakımından değer taşımaktadır. Üçüncü olarak, küresel ısınma anlaşmasını imzalayarak karbon vergisini uygulayacağını taahhüt eden ülkelerin bu yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin denetiminin, emisyon azaltım yükümlülüklerinin kontrolüne göre, daha kolay olduğunu göz önüne almak gerekir.

4.2.2. Karbon Vergisiyle En Düşük Karbon Azaltım Maliyetinin Sağlanması

Küresel çapta, aynı miktarda uygulanacak karbon vergisinin bir başka üstünlüğü karbon emisyon azaltımını dünya açısından en düşük maliyetle gerçekleştirilmesini sağlayıcı özelliğidir. Daha önce belirtildiği gibi, fosil yakıtlar üzerine konacak

³¹ 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü'nde anlaşmaya uyumun nasıl sağlanacağı gibi önemli bir husus yer almamaktadır. Daha sonra, 2000 yılında Lahey'de, kontrol dönemlerinde emisyon azaltım taahhüdünü yerine getirmeyen ülkelerin bu taahhüdünü bir sonraki kontrol döneminde, o döneme ilişkin taahhüdüne ek olarak yerine getirmesi, yani taahhüdün takip eden kontrol dönemine ertelenmesi şeklinde bir yaptırım önerilmiş, Bonn'daki müzakerelerde ise bu miktar, yerine getirilmeyen taahhüdün % 30'u olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan, Kyoto Protokolü'nün en büyük eksikliği, anlaşma hükümlerine uymamanın sürekli ertelenerek, cezanın hiçbir zaman uygulanmamasının mümkün olması, bir başka deyişle anlaşmanın, anlaşma hükümlerine uymayan ülkeyi cezalandıracak mekanizmayı kuramamış olmasıdır. Bkz. Barrett, a.g.e., 2003, ss.316-318.

---

karbon vergisi, teorik olarak, karbon emisyonunu azaltmanın marjinal sosyal maliyeti ile küresel ısınmanın yavaşlatılmasının yaratacağı marjinal sosyal faydayı eşitleyerek atmosferin etkin olarak kullanılmasını hedefler. Ancak gerçekte ister tek bir ülke, isterse tüm dünya ülkeleri temelinde düşünölsün, karbon emisyonunu azaltmanın marjinal sosyal maliyeti ile küresel ısınmanın yavaşlatılmasının yaratacağı marjinal sosyal fayda fonksiyonlarının belirlenmesi hemen hemen olanaksızdır. Bu noktada, iklim değışikliğinin bölgesel etkileri de dahil olmak üzere, uzak gelecekteki iktisadi ve teknolojik gelişmelerin öngörölmesinde kesin olmayan bilimsel verilerin kullanılması gibi hususlar önem taşımaktadır³². Optimal karbon vergisi miktarının belirlenebilmesinin olanaksızlığı nedeniyle, karbondioksit emisyonunun örneğın %15 ya da % 20 azaltımı gibi bir hedef belirlenerek, bu hedefe ulaşmak için küresel çapta uygulanması gereken karbon vergisi düzeyinin ne olacağıın hesaplanması akla uygun gözökmektedir. Zaten karbon vergisi ile ilgili ampirik çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla bu şekilde, belirli bir emisyon azaltım hedefinin çıkış noktası alınarak sonuca ulaşıldığı görölmektedir.

Konuya herhangi bir ölkede uygulanan küresel ısınma sorununa yönelik politika aracının maliyet etkinliği açısından bakıldığında, tüm emisyon kaynaklarının marjinal karbon azaltım maliyetlerini eşitleyen bir politika aracı, o ölkedeki karbon azaltımının en düşük toplumsal maliyetle gerçekleşmesini sağlayacaktır. Karbon vergisi bu özelliğe sahiptir. Bu tabiatıyla maliyet etkinliğinin dar manada ele alınmasını ifade eder. Dolayısıyla, buna vergi hasılatının kullanımının toplumsal refah üzerindeki etkisini de eklemek mümkündür³³. Küresel ısınma sorunu bakımından karbon vergisinin küresel çapta uygulanması gerekir. Bütün ölkeler tarafından uygulanan karbon vergisi karbon sızıntısına yol açmayacağından daha fazla karbon azaltımını sağlayacaktır. Örneğın, van Vuuren ve arkadaşları, öncelikle diğör ölkelere göre daha fazla karbon emisyonuna neden olan OECD üyesi ölkelerin karbon vergisini uyguladığı, ardından Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in dahil olduğı BRIC ölkeleri olarak adlandırılan ölkelerin karbon vergisini uygulamaya başladıklarını kabul ederek, geliştirdikleri farklı senaryolar çerçevesinde küresel çapta uygulanan karbon vergisinin en yüksek gaz azaltımını sağladığı sonucuna ulaşmıştır³⁴.

---

³² Gilbert E. Metcalf- David Weisbach, "The Design of A Carbon Tax" **Harvard Environmental Law Review**, Vol.33, 2009, s.511.

³³ Joseph E. Aldy- Eduardo Ley- Ian Parry, "A Tax-Based Approach to Slowing Global Climate Change", **National Tax Journal**, Vol.LXI, No. 3, September 2008, ss.495-496.

³⁴ Bu çalışmadaki temel senaryo, 2008 yılından başlayarak her bir ton karbondioksit eşdeğeri başına tüm ölkelerde 25 USD (bir ton karbon eşdeğeri başına 92 USD) olarak uygulanmaya başlayan karbon vergisinin her yıl % 2,4 oranında artırılarak, 2050 yılında başına 68 USD olarak uygulanacağıın esas almaktadır. Kısmi karbon vergisi uygulamasına ilişkin ise üç senaryo bulunmaktadır. Bu senaryoların ilki, karbon vergisinin sadece OECD'ye üye ölkelerde 2008 yılından itibaren uygulanmaya başlanmasıdır. İkinci senaryo ise BRIC ölkelerinin 2020 yılından itibaren OECD ölkelerine katılarak karbon vergisi uygulamasına başladığını varsaymaktadır. Üçüncü senaryo da bu ölkelere 2030 yılından itibaren, dünyanın diğör ölkelerinin katılarak karbon vergisini uygulamaya başlayacağıına ilişkindir. Sadece OECD'ye üye ölkelerin karbon vergisini uygulaması halinde, tüm ölkelerin karbon vergisini uyguladığı duruma göre ele alınan dönem içindeki karbon azaltım miktarının

Bütün ülkelerde, karbon emisyonuna neden olan bütün kaynaklara, yaydıkları karbon gazı miktarına ya da karbon içeriğine göre, aynı miktarda karbon vergisi uygulandığı takdirde, hem ülkelerarası düzeyde, hem de her bir ülke içindeki kaynaklar bakımından, belirlenen hedefe en düşük maliyetle ulaşılabilecektir³⁵. Görüldüğü gibi, karbon vergisi küresel çapta da maliyet etkinliğini sağlamaktadır.

Teorik olarak, çıkarılan permilerin küresel bir piyasada alınıp satıldığı karbon permi sisteminin de aynı etkiyi yarattığı iddia edilse bile, permi piyasalarının kolayca manipüle edilebilmesi, küresel bir permi sisteminin oluşturulması ve kontrolünün güçlüğü ile maliyeti gibi hususlar uygulamada karbon vergisini öne çıkarmaktadır³⁶.

Karbondioksit gibi bir sera gazının hangi ülkeden salındığının, iklim değişikliğinden kaynaklanan maliyetin küresel dağılımı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca, her ülke küresel ısınmanın yavaşlatılmasından aynı ölçüde fayda elde etmemektedir. Dolayısıyla, bazı ülkeler için sera gazı emisyonunun maliyetlerinin doğrudan faydalarını aşabileceğini göz önüne aldığımızda, gaz azaltımının düşük maliyetle gerçekleşmesini sağlayacak uluslararası politikalar, uluslararası iklim politikası rejimine katılımı destekleyici etki yaratacaktır. Ülkelerin kendi karbondioksit gazını azaltmaya yönelik yatırımlarından en yüksek çevresel faydayı elde etmesi sayesinde işbirliğinin güçleneceğini bekleyebiliriz. Bunu sağlayan politika araçlarından birisi küresel çapta uygulanan karbon vergisidir.³⁷ Küresel çapta uygulanacak karbon

---

üçte birinden daha azının gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2020 yılından itibaren BRIC ülkelerinin katılımıyla, tüm ülkelerin 2008 yılından itibaren karbon vergisini uyguladığı temel senaryoya göre gerçekleşecek karbon salımı azaltımının yarısından daha fazlasını gerçekleştirmenin mümkün olacağı sonucuna varılmaktadır. 2030 yılından itibaren dünyanın diğer ülkelerinin de karbon vergisini uygulamaya başlamasıyla emisyon azaltımı artmakla birlikte, BRIC ülkelerinin katılımıyla gerçekleşen emisyon azaltımının çok altında bir azalış gerçekleştirilebilmektedir. Bkz. Detlef P. van Vuuren ve diğerleri, "Comparison of Different Climate Regimes: The Impact of Broadening Participation", **Energy Policy**, 37, 2009, ss.5351-5362.

³⁵ Barry C. Field, **Environmental Economics**, Mc Graw-Hill, Inc., New York, 1994, s.441.

³⁶ Karbon permi sisteminin kurulması, uygulamaya geçilmesi ve kontrolü gibi hususlara ilişkin güçlükler için bkz. Brian Andrew, "Market Failure, Government Failure and Externalities in Climate Change Mitigation: The Case for a Carbon Tax", **Public Administration and Development**, 28, 2008, ss.394-398.; Reuven S. Avi-Yonah- David M.Uhlmann, "Combating Global Climate Change: Why a Carbon Tax is a Better Response to Global Warming than Cap and Trade", **Stanford Environmental Law Journal**, Vol.28: 3, 2009, ss.37-40 ve 42-43 ve Roberta F. Mann, "The Case for the Carbon Tax: How to overcome Politics and Find Our Green Destiny", **Environmental Law Reporter**, 2, 2009, ss10122-10123.

³⁷ Küresel karbon vergisinin yanısıra, karbon permi sisteminin iki türü ile ülkelerin karbon salımı üzerine, diğer ülkelerle aynı miktarda koyacakları karbon vergisi diğer seçenekleri oluşturmaktadır. Ancak, herhangi bir ülkenin, diğer ülkelerle aynı miktarda karbon vergisini uygulama konusunda anlaşması halinde, elde edilen hasılat vergiyi koyan ülkenin kendi ihtiyaçlarını gidermek için kullanılabilir. Bkz. Joseph E. Aldy- Robert N. Stavins, "The Promise and Problems of Pricing Carbon: Theory and Experience", **Journal of Environment&Development**, 21(2), 2012, ss.169-170. Ancak, her ülkenin kendi karbon

---

azaltım politikasında, gelecekteki iktisadi ve teknolojik gelişmelerin öngörülebilmesi gibi hususlar nedeniyle, karbon azaltımının gerçek marjinal maliyetinin bilinebilmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda, vergi bir ton karbon azaltımının tahmin edilen marjinal maliyetine göre belirlenecektir. Gerek küresel çapta, gerekse herhangi bir ülke tarafından uygulansın, karbon vergisi küresel çapta, ya da vergiyi uygulayan ülke bakımından etkinlik maliyeti yaratmayacaktır. Dolayısıyla, küresel çapta uygulanan karbon vergisinde gerçek marjinal maliyetin, tahmin edilenden daha büyük ya da daha küçük olması küresel ekonomiye etkinlik maliyeti yüklemeyecek, sadece emisyon azaltım miktarları değişecektir. Bu bakımdan da karbon vergisinin karbon permi sistemine göre üstün bir politika aracı olduğu görülmektedir. Ancak, karbon emisyonunun azaltılmasına ilişkin tahmin edilen marjinal fayda ile gerçek marjinal faydanın birbirinden farklı olması halinde karbon vergisi ile karbon permi sisteminin aynı etkinlik kaybına, dolayısıyla refah kaybına neden olduğunu belirtmek gerekir³⁸.

4.2.3. Karbon Vergisinin Hasılatı Ve Küresel İşbirliği

Daha önce sözünü ettiğimiz gibi, öncelikle iklim değişikliğinin fayda ve maliyetleri göz önüne alındığında, insan eliyle yaratılan iklim değişikliği üzerinde hemen hemen hiç etkisi olmayan ve iklim değişikliğinden esasen zararlı çıkacak ülkelere, katlanacakları bu zarara karşılık olarak esasen gelişmiş ülkeler tarafından yapılacak yardımlar önem taşımaktadır. Bu zarara yönelik olarak oluşturulacak fona hangi ülkelerin ne kadar katkıda bulunacağı, hangi ülkelerin ne kadar yardım alacağı ve bu fonun nasıl ve kim tarafından yönetileceği gibi hususlara ilişkin kurallar da küresel anlaşmanın imzalanmasını kolaylaştırmak bakımından önem taşıyacaktır³⁹. Burada temelde iklim değişikliğine, gelişmiş ülkelerin atmosferde sera gazı birikimine ilişkin katkılarının yol açtığı düşünüldüğünde, oluşturulacak bu fona hangi ülkelerin katkıda bulunacağını belirlerken kullanılacak en önemli kriter gelişmiş ülkelerin atmosferde biriken sera gazına ilişkin payları olmalıdır.

İkinci olarak, karbon emisyonunu azaltmaya yönelik önlemler dolayısıyla, az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerle, gelişmiş ülkelerin katlandıkları maliyetlerin farklılığını göz önüne almak gerekir. Bu çerçevede, ülkelerin küresel ısınmanın yavaşlatılmasından elde ettiği faydaların farklılığı da dikkate alınmalıdır. Ancak, maliyet farklılıklarının ön planda olduğunu, esasen ülkelerin çoğunluğu tarafından elde edilen faydaların birbirinden çok farklı olmadığını vurgulamak gerekir. Ayrıca, yukarıda ki paragrafta da belirtildiği gibi, küresel ısınmanın maliyetlerine katlanan ülkelere, bu maliyetlerine karşılık yardım yapılacaktır. Bu maliyetleri aslında küresel ısınmayı yavaşlatıcı önlemlerin faydası olarak da görmek mümkündür. Bundan dolayı, gelişmiş

---

vergisini uygulaması halinde, bu konuda bir anlaşmaya varılmamışsa, elde edilen hasılatın, adaletin sağlanmasına yönelik olarak kullanılamayacağını da göz önüne almak gerekir.

³⁸ Terry M. Dinan, “Reducing Greenhouse Gas Emissions with a Tax or a Cap: Implications for Efficiency and Cost Effectiveness”, **National Tax Journal**, Vol.LXII, No.3 September 2009, ss.536-537.

³⁹ Bkz. David Cipler ve diğerleri, “The Politics of International Climate Adaptation Funding: Justice and Divisions in the Greenhouse”, **Global Environmental Politics**, 13:1, February 2013, ss.49-68.

ülkelere göre, gaz azaltımına ilişkin daha yüksek marjinal maliyete katlanan ülkelerin durumunu ön plana çıkarmak gerekmektedir.

Çin gibi yeni gelişen piyasa ekonomileri ile gelişmekte olan ülkeler belirli bir mal üretimini daha yüksek karbon emisyonuyla gerçekleştiren, yani daha yüksek CO₂/GSYH yoğunlukları olan ülkelerdir. Bundan dolayı, küresel çapta uygulanacak karbon vergisi bu ülkelere, A.B.D. ve Batı Avrupa ülkelerine göre daha yüksek maliyet yükleyecektir. Gelişmiş ülkelere göre gaz azaltımına ilişkin daha yüksek marjinal maliyete katlanmaları, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere karbon vergisi hasılatından bu amaçla belirli bir payın verilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, karbon emisyonunun azaltımının en düşük maliyetle gerçekleştirilmesinden ödün vermeden, emisyon azaltımında adaletin sağlanabilmesi için, gelişmiş ülkelerde elde edilen karbon vergisi hasılatının bir kısmı; kişi başına gelir, emisyon yoğunlukları ve atmosferdeki sera gazı birikimine tarihsel katkıları⁴⁰ gibi ölçütleri göz önüne alan, üzerinde anlaşılabilir bir formüle göre düşük gelirli ülkelere dağıtılabılır⁴¹. Bu amaçla oluşturulacak ikinci bir fonla, sözü edilen maliyetlerin de göz önüne alınması sağlanacak ve bu fona hangi ülkelerin ne kadar katkıda bulunacağı, hangi ülkelerin ne kadar yardım alacağı ve bu fonun nasıl ve kim tarafından yönetileceği gibi hususlara ilişkin kuralların da küresel anlaşma ile belirlenmesi gerekecektir⁴². Ayrıca, fona hangi ülkelerin ne kadar katkıda bulunacağı, hangi ülkelerin ne kadar yardım alacağı ve bu fonun nasıl ve kim tarafından yönetileceği gibi hususlara ilişkin kuralların küresel bir anlaşmanın imzalanmasını kolaylaştırıcı etki yaratacağını ortaya koymak gerekir.

Görüldüğü gibi, küresel karbon vergisinin, karbon permi sistemi uygulamasında olmayan bir başka özelliği, konacak vergi miktarına bağlı olarak sağlayabileceği yüksek hasılatın küresel refahı en çoklaştıracak şekilde kullanılabilmesi sayesinde küresel işbirliği üzerinde yaratacağı olumlu etkidir. Bu, gelişmiş ülkelerin, diğer vergi geliri kaynakları yerine karbon vergisinden elde edilen hasılatı, küresel ısınmanın fayda ve maliyetleri ile küresel ısınmayı yavaşlatıcı politikanın fayda ve maliyetlerinin ülkeler arasındaki farklılığından kaynaklanan adalet sorununun çözümüne yönelik olarak kullanılmasına olanak sağlayarak, öncelikle gelişmekte olan ülkeleri işbirliğine gitme konusunda teşvik edecektir. Ayrıca, karbon vergisi gibi bir politika aracı gelişmiş ülkelerin işbirliğine gitmesini de kolaylaştıracaktır. Bunun nedenlerinin başında, gelişmiş ülkelerin, karbon vergisiyle özdeş olarak algılanacak küresel ısınma politikasını kendi ülkelerindeki seçmenlere daha kolay kabul ettirebilmeleri gelecektir.

⁴⁰ Ülkelerin atmosferdeki sera gazı birikimine tarihsel katkılarına ilişkin kriterin, biriken sera gazı miktarına bağlı olarak uygulanması gereken karbon vergisinin artışının yükleyeceği maliyetin artmasına bağlı olarak kullanılması halinde anlam taşıyacağını belirtmek gerekir.

⁴¹ Aldy- Ley-Parry, **a.g.m.**, ss.509-510.

⁴² Küresel karbon vergisi uygulamasında esasen küresel olarak elde edilecek toplam vergi hasılatının ülkelere nasıl paylaştırılacağı önem taşımaktadır. Alternatif olarak, gelişmiş ülkelerin, vergi hasılatını küresel fayda elde etmek üzere, sıfır emisyon sağlayacak teknolojilerin geliştirilmesi gibi alanlarla sınırlı bir şekilde kullanacaklarını taahhüt etmeleri, buna karşın gelişmekte olan ülkelerin de elde edilen hasılatı, kalkınmalarına en iyi katkıyı sağlayacak şekilde serbestce kullanmaları da önerilebilir. Bkz. Aldy- Stavins, **a.g.m.**, s.170. Ancak, nispeten soyut unsurlar içeren bu öneri uygulanabilir gözükmemektedir.

---

5. Sonuçlandırıcı Düşünceler

Sera gazlarını ve bu gazlar içinde büyük payı olan karbondioksit emisyonunu azaltıcı küresel bir politika küresel ısınmanın yavaşlatılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Buna yönelik olarak küresel çapta uygulanacak politikanın, en önemli sera gazı olan karbondioksit salımı bakımından sızıntı olmayacak bir şekilde somutlaştırılması gerekmektedir. Bilindiği gibi, Kyoto Protokolü çerçevesinde, gelişmekte olan ülkeler karbondioksit emisyonunun azaltılmasının dışında tutulmuşlardır. Buna bağlı olarak, karbon salımının azaltılmasını sağlayacak herhangi bir çevre politikası aracı üzerinde uzlaşmadığı, dolayısıyla küresel çapta arzulanan sonuca ulaşılmasını engelleyen karbon sızıntılarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Mevcut ekonomik ve siyasal sistem çerçevesinde, ülkelerin küresel işbirliğine gitme konusunda isteksiz olmalarında, küresel ısınmanın tekil ülkelere yönelik fayda ve maliyetleri ile küresel ısınmanın yavaşlatılmasına yönelik olarak alınacak önlemlerin tekil ülkelere maliyeti ve getirdiği fayda farklılıkları önemli rol oynamaktadır. Bu çerçevede, gelişmiş ülkelerin geçmişte saldıkları sera gazları, hem tekil ülkelere küresel ısınmanın yüklediği maliyet ve faydaları, hem de küresel ısınmanın yavaşlatılmasında kullanılacak araç ya da araçlar yoluyla tekil ülkelere yüklenecek maliyet ve faydaları etkilediği için küresel işbirliği müzakerelerinin önemli bir unsuru olma özelliğini taşımaktadır.

Sera gazlarının büyük bir kısmını oluşturan ve fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan karbondioksit salımının azaltılması açısından sağlanan küresel işbirliği, yetersiz sunumun önüne geçilebilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Doğal olarak, küresel ısınmanın yavaşlatılması bakımından, küresel ısınma konusunda dünyada yaşayan halkların ne düşündüğünden, bu konuda uluslararası kurumların oluşturulup oluşturulamayacağına kadar çeşitli hususlar önem taşımakla birlikte, karbon emisyonunun küresel çapta azaltılabilmesi için gereken önlemlerin gecikmeden alınması gerekmektedir. Bu nedenle, mevcut durumda küresel işbirliğini sağlamaya da katkısı olacak en uygun emisyon azaltıcı politika aracının seçimi büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan, küresel karbon vergisi en uygun politika aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

İlk olarak, karbon vergisinin, kolay anlaşılabilirlik ve basitlik bakımından, küresel ısınmanın yavaşlatılması müzakerelerinde, tarafların küresel bir karbon azaltım anlaşmasını imzalamasını kolaylaştırdığını belirtmek gerekir. Bütün ülkeler tarafından uygulanacak karbon vergisi, hedef azaltım miktarının ülkelere ve /veya bölgelere nasıl adil olarak paylaştırılabileceği hususuna göre, daha basit unsurları içererek, yetersiz ve belirsiz unsurlar üzerinden yapılacak müzakereleri bir ölçüde de olsa engellemektedir. Ayrıca, karbon vergisi ile bu verginin sağlayacağı hasılatın adalet kriterlerine göre ülkeler arasında nasıl dağıtılacağı hususlarının müzakere edileceğinin bilinmesi dahi, küresel işbirliğini kolaylaştırıcı etkiye sahip olabilecektir. Yine, bazı ülkelerin emisyon azaltım yükümlülüklerine uygun hareket etmeyeceğinden endişelenerek işbirliğine yanaşmak istemeyen ülkeler, karbon vergisinin uygulanıp uygulanmadığının kontrolünün kolaylığı nedeniyle anlaşmayı imzalamaya gönüllü olabileceklerdir.

İkinci olarak, küresel karbon vergisinin, sahip olduğu teknik özellikleri nedeniyle, karbon emisyonunun azaltımını küresel çapta en düşük maliyetle gerçekleştire-

bilme niteliğine sahip olması önem taşımaktadır. Ülkelerin kendi karbondioksit gazını azaltmaya yönelik yatırımlarından en yüksek çevresel faydayı elde etmesi söz konusu olduğunda işbirliğinin güçlenmesi beklenebilir. Bu çerçevede, gaz azaltımının en düşük maliyetle gerçekleşmesini sağlayacak uluslararası politikaların, uluslararası iklim politikası rejimine katılımı destekleyici etki yaratacağı göz önüne alındığında, karbon vergisinin bu konuda oynayabileceği rol daha kolay anlaşılabilir.

Son olarak, küresel karbon vergisinin, vergi miktarına bağlı olarak sağlayabileceği yüksek hasılatın küresel refahı en çoklaştıracak şekilde kullanılabilmesi sayesinde küresel işbirliği üzerinde yaratacağı olumlu etkiyi belirtmek gerekir. Bu, gelişmiş ülkelerin, diğer vergi geliri kaynakları yerine karbon vergisinden elde edilen hasılatı, küresel ısınmanın fayda ve maliyetleri ile küresel ısınmayı yavaşlatıcı politikanın fayda ve maliyetlerinin, ülkeler arasındaki farklılığından kaynaklanan adalet sorununun çözümüne yönelik olarak kullanmasına olanak sağladığı için, hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkeleri küresel karbon azaltım politikasının önemli aktörleri haline getirebilecektir.

Yukarıda belirtilen üstünlüklerine rağmen, küresel karbon vergisinin iklim değişikliği müzakerelerinde ön plana çıkarak, küresel bir çevre vergisi haline gelemediği bilinmektedir. Bunun temel nedeninin, esasen gelişmiş ülkelerin hem karbon vergisinin, hem de bu vergi hasılatının belirli bir kısmının gelişmekte olan ülkelere aktarılmasından kaynaklanacak maliyeti yüklenmek istememeleri olduğu düşünülmektedir. Buna, küresel karbon vergisinde, uluslarüstü bir vergileme otoritesi olmaması nedeniyle, verginin uygulanmasına ilişkin çözülmesi gereken sorunların varlığını da eklemek mümkündür.

Kaynakça

- ALBIN, Cecilio , “Getting to Fairness: Negotiations over Global Public Goods ”, **Providing Global Public Goods, Managing Globalization** içinde (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003.
- ALDY, Joseph E., Ley, Eduardo, Parry, Ian, “A Tax-Based Approach to Slowing Global Climate Change“, **National Tax Journal**, Vol. LXI, No.3, September, 2008, ss. 493-517.
- ALDY, Joseph E.,Stavins, Robert N., “The Promise and Problems of Pricing Carbon:Theory and Experience“, **Journal of Environment & Development**, 21 (2) ,2012 , ss.152-180.
- ANDREW, Brian, “Market Failure, Government Failure and Externalities in Climate Change Mitigation:The Case for a Carbon Tax”, **Public Administration and Development**, 28, 2008, ss.393-401.
- ARCE M.,Daniel G., “Asymetric Leadership and International Public Goods”, **Public Finance Review**, 32, 2004, ss.528-558.
- AVI-YONAH, Reuven S., Uhlmann, David M., “Combating Global Climate Change: Why a Carbon Tax is a Better Response to Global Warming than Cap and Trade“, **Stanford Environmental Law Journal**, Vol.28: 3, 2009, ss.3-50.
- BARRETT, Scott, “Montreal versus Kyoto: International Cooperation and Global Environment”, **Global Public Goods, International Cooperation in the 21st Century** içinde, (Editörler: Inge Kaul, Isabelle Grunberg ve Marc A.Stern) Oxford University Press, 1999.
- BARRETT, Scott, “Creating Incentives for Cooperation:Stratejic Choices”, **Providing Global Public Goods, Managing Globalization** içinde, (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003.
- BIERMANN, Frank, “Planetary Boundaries and Earth System Governance: Exploring the links“, **Ecological Economics**, 81, 2012, ss.4-9
- BRANDI, Clara ; “Trade and Climate Change: Environmental, Economic and Ethical Perspectives on Border Carbon Adjustments“, **Ethics, Policy and Environment**, Vol. 16, No.1, 2013, ss.79-93.
- CANEY, Simon, “Two Kinds of Climate Justice: Avoiding Harm and Sharing Burdens”, **The Journal of Political Philosophy**, Vol.22, Number 2, 2014, ss.125-149.
- CHASEK, Pamela, Rajamani, Lavanya, “Steps toward Enhanced Parity: Negotiating Capacity and Strategies of Developing Countries”, **Providing Global Public Goods- Managing Globalization** içinde (Editörler: Inge Kaul,Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003.

- CIPLET, David, Roberts, J. Timmens, Mizan, Khan, “The Politics of International Climate Adaptation Funding: Justice and Divisions in the Greenhouse”, **Global Environmental Politics**, 13: 1, February 2013, ss.49-68.
- DAWSON, Ashley, “Climate Justice: The Emerging Movement against Green Capitalism”, **South Atlantic Quarterly**, 109: 2, Spring 2010, ss. 313-338.
- DINAN, Terry M., “Reducing Greenhouse Gas Emissions with a Tax or a Cap: Implications for Efficiency and Cost Effectiveness”, **National Tax Journal**, Vol. LXII, No.3 September, 2009, ss.535-553.
- ECKERSLEY, Robyn, “The Politics of Carbon Leakage and the Fairness of Border Measures”, **Ethics and International Affairs**, 24, no: 4, 2010, ss. 367-393.
- FABRICANT, Nicole ve Hicks, Kathryn, “Bolivia vs .the Billionaires: Limitations of the Climate Justice Movement” in International Negotiations ”, **Nacla Report on the Americas**, Spring 2013, ss. 27-31.
- FIELD, Barry C., **Environmental Economics**, Mc Graw-Hill, Inc., New York, 1994.
- HERBER, Bernard P., Raga, Jose T., “An International Carbon Tax to Combat Global Warming: An Economic and Political Analysis of the European Union Proposal”, **American Journal of Economics & Sociology**, Vol. 54, Issue 3, 1995, ss. 257-268.
- KINGSTON, Ewan, “Climate Justice and Temporally Remote Emissions”, **Social Theory and Practice**, Vol. 40, No. 2, April 2014, ss. 281-303.
- MANN, Roberta F., “ The Case for the Carbon Tax: How to overcome Politics and Find Our Green Destiny”, **Environmental Law Reporter**, 2, 2009 , ss. 10118-10126.
- METCALF, Gilbert E., Weisbach, David, “ The Design of A Carbon Tax“, **Harvard Environmental Law Review**, Vol.33, 2009, ss .499-556.
- MICHEL David, “Foxes, Hedgehogs, and Greenhouse Governance: Knowledge, Uncertainty, and International Policy-making in a Warming World”, **Applied Energy**, 86, 2009, ss. 258-264
- NELSON, Julie A., “Ethics and the Economist: What Climate Change Demands of Us”, **Ecological Economics**, 85, 2013, ss.145-154.
- NORDHAUS, William D., “The Architecture of Climate Economics: Designing a Global Agreement on Global Warming”, **Bulletin of the Atomic Scientists**, 67 (1), 2011, ss. 9-18.
- OKEREKE, Chukwumerije, “Equity Norms in Global Environmental Governance” , **Global Environmental Politics**, 8:3, August 2008, ss. 25-50.
- OTT, Konrad, “Domains of Climate Ethics”, **Jahrbuch für Wissenschaft und Ethik**, Vol.16, Issue 1, 2012, ss. 95-114.
- RAO, J. Mohan, “Equity in A Global Public Goods Framework”, *Global Public Goods*

-
- ds, *International Cooperation in the 21st Century* içinde (Editörler: Inge Kaul, Isabelle Grunberg ve Marc A. Stern) Oxford University Press, 1999.
- SANDLER, Todd, "Global and Regional Public Goods: A Prognosis for Collective Action", **Fiscal Studies**, Vol.19, No.3, 1998, ss. 221-247.
- SANDLER, Todd, "Assessing the Optimal Provision of Public Goods: in Search of the Holy Grail", **Providing Global Public Goods, Managing Globalization** içinde (Editörler Inge Kaul, Pedro Conceiçao, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza) Oxford University Press, 2003.
- VAN VUUREN, Detlef P., den Elzen, Michel G.J., van Vliet, Jasper, Kram, Tom, Lucas Paul, Isaac, Morna, "Comparison of Different Climate Regimes: The Impact of Broadening Participation", **Energy Policy**, 37, 2009, ss. 5351-5362.
- WEISS, Thomas G., Burke, Martin J., "Legitimacy, Identity and Climate Change: Moving from International to World Society?", **Third World Quarterly**, Vol.32, No.6, 2011, ss. 1057-1072.